

ÖNSÖZ

Elinizdeki bu kitap, iki yıllık zorlu bir süreçte, savaş ortamında yazılan bir yüksek lisans tezi olarak doğdu. Çocukların öldürüldüğü bir dönemde akademik bir çalışma yapmanın anlamsız gibi görüldüğü zamanlar oldu; ancak akademinin biat etmeyeceğine, bağımsızlığını ve direncini koruyacağına olan inancım beni devam etmeye zorladı. Bu nedenle yazma süreci, sancılı olduğu kadar bir tür direniş barındırdığı için de keyifliydi.

Kitabın yazım süreci boyunca, hem fiziksel hem de duygusal olarak birçok zorlukla karşılaştım. Memleketimizde geçen her günün getirdiği belirsizlikler ve tehlikeler arasında, bilimsel düşüncenin ve araştırmanın gücüne olan inancımı kaybetmemek için büyük çaba sarf ettim. Akademik çalışmamın, savaşın ortasında bile bir umut ışığı olabileceğini ve gelecekte daha barışçıl bir dünya için küçük de olsa bir katkı sağlayabileceğini düşündüm. Bu düşünce, beni her gün masamın başına oturup yazmaya teşvik etti.

Çalışmamı sürdürürken, hem kişisel olarak hem de akademik anlamda büyüdüğümü ve geliştiğimi fark ettim. Bu süreçte, bana destek olan ailem, arkadaşlarım ve danışmanlarımın yardımını olmasaydı, bu kitabın ortaya çıkması mümkün olmazdı. Onların desteği ve teşviki, bu zor zamanlarda bana güç verdi ve yazma sürecimi daha katlanılabilir hale getirdi.

Sonuç olarak, elinizdeki bu kitap, sadece bir akademik çalışmanın ürünü değil, savaşın yıkıcılığına rağmen, aynı zamanda insan ruhunun ne kadar güçlü ve dirençli olabileceğinin bir kanıtıdır. Umarım, bu çalışmam, başkalarına da ilham verir ve gelecekte daha barışçıl bir dünya için küçük de olsa bir adım atılmasına katkı sağlar.

Bu çalışmanın kökleri, lisans eğitimim sırasında aldığım Uluslararası İlişkiler Teorileri dersine kadar uzanıyor. Dr. Melike Akkaraca Köse'nin feminist uluslararası ilişkiler teorisi üzerine verdiği bu ders, bana yeni bir bakış açısı kazandı. Bunun yanı sıra, Mekteb-i Mülkiye'de eril bakış açısına sahip bazı hocaların “feminist uluslararası ilişkiler olmaz!” şeklindeki tutumları, beni bu çalışmayı gerçekleştirmek konusunda daha da azimlendirdi. Bu bağlamda, çalışmamın amaçlarından birinin eril aklı bilinçlendirmek olduğunu söyleyebilirim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim sırasında feminist teori ve uluslararası ilişkiler alanında araştırma yapma fırsatı buldum. Bu araştırmalar, akademik yolculuğumda bana rehberlik eden ve bakış açımı genişleten birçok kaynağa yönelmemi sağladı. Özellikle kadınların uluslararası ilişkilerdeki rolü ve etkisi üzerine yapılan çalışmalar, beni bu konuda daha derinlemesine düşünmeye ve analiz yapmaya teşvik etti. Akademik literatürde sıkça göz ardı edilen veya yeterince önemsenmeyen bu konular, benim için bir ilham kaynağı oldu.

Ayrıca, feminist uluslararası ilişkiler teorisinin sadece akademik bir tartışma olmadığını, aynı zamanda günlük yaşamda ve politik arenada da büyük bir öneme sahip olduğunu fark ettim. Bu teorinin, kadınların sesini duyurmak ve cinsiyet eşitliği sağlamak için ne kadar önemli olduğunu anlamak, çalışmama olan bağlılığımı ve motivasyonumu arttırdı. Feminist teorilerin eleştirildiği ve küçümsendiği ortamlarda bile, bu teorilerin gücünü ve önemini savunmak, benim için bir görev haline geldi.

Araştırma konumu belirleyip, uluslararası ilişkiler disiplini feminist bir perspektifle incelemeye karar verdiğimde, Foucault, Baudrillard, Butler, Derrida, Chomsky ve Habermas gibi önemli düşünürleri okuyarak

varoluş sancılarımı dindirmeye çalıştım. Bu düşünürler, uluslararası ilişkiler ile toplumsal cinsiyet arasındaki bağı kurmamda büyük rol oynadılar. Bu bağı kurarken indirgemeci yorumlar yapmaktan kaçındım, ancak her araştırma gibi bu araştırma da araştırmacının felsefi görüşlerinden etkilendi. Dolayısıyla bu çalışmanın hakikati, feminizm oldu. Bu düşünürlerin eserlerini derinlemesine incelemek, bana toplumsal cinsiyet eşitliği ve feminist teorilerin uluslararası ilişkilerdeki yerini ve önemini daha iyi anlamama yardımcı oldu. Foucault'nun iktidar ve bilgi ilişkisi, Baudrillard'ın simülasyon kavramı, Butler'ın performativitesi, Derrida'nın dekonstrüksiyonu, Chomsky'nin eleştirel söylem analizi ve Habermas'ın iletişimsel eylem teorisi, çalışmamın teorik çerçevesini oluşturmada büyük katkılar sağladı. Bu teorik altyapı, bana uluslararası ilişkilerde cinsiyetin nasıl yapılandırıldığını ve bu yapıların nasıl sorgulanabileceğini gösterdi.

Çalışmam sırasında, bu teorik perspektiflerin pratikte nasıl uygulandığını görmek için kadınların savaş ve barış süreçlerindeki rolleri, uluslararası örgütlerdeki cinsiyet eşitliği politikaları ve cinsiyete dayalı şiddet gibi konuları ele aldım. Bu konular, feminist perspektifin uluslararası ilişkilerde nasıl somut bir şekilde uygulanabileceğini gösterdi. Aynı zamanda, bu çalışmanın yalnızca teorik bir tartışma olmadığını, gerçek dünya sorunlarına da çözüm üretebilecek potansiyele sahip olduğunu ortaya koydu. Çalışmamın ilerleyen aşamalarında, feminist teorilerin uluslararası ilişkilerde daha fazla kabul görmesi için ne tür stratejiler geliştirilebileceğini araştırdım. Akademik camiada ve politika yapıcılar arasında feminist perspektiflerin daha geniş bir şekilde benimsenmesi için farkındalık yaratmanın önemini vurguladım. Bu bağlamda, feminist teorilerin yalnızca bir eleştiri aracı olmadı-

ğını, aynı zamanda daha adil ve eşitlikçi bir dünya için bir yol haritası sunduğunu savundum.

Türkiye’de ve neredeyse tüm dünya üniversitelerinde verilen uluslararası ilişkiler eğitimi geleneksel bir yaklaşıma sahiptir. Akademisyenlerin büyük çoğunluğu, feminist uluslararası ilişkiler teorisine karşı ilgisiz ya da bilgisizdirler. Her ne kadar yakın zamanda Batı’da feminist uluslararası ilişkiler çalışmalarının sayısı artmış olsa da, Türkiye’de bu konu ilk defa bu çalışma ile kitap haline gelebilmiştir. Araştırma boyunca “Feminizm, bir uluslararası ilişkiler teorisi midir?” sorusuna postmodern feminist literatürden yararlanılarak olumlu bir yanıt aranmaya çalışılmıştır. Batılı beyaz erkeğin bakışı olan pozitifizmin insanlık üzerindeki yıkıcı etkilerine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmış ve erkeklik mitlerini çürütmek için kadınların deneyimlerine söz hakkı verilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda feminist araştırmacılar tarafından yürütülen derinlemesine görüşme çalışmalarına yer verilmiş ve bu görüşmeler nitel veriler olarak değerlendirilmiştir. Bunu yaparken üniversite kütüphanelerinde ve veri tabanlarında yer alan akademik değer taşıyan, hakemli dergilerde yayımlanmış araştırma raporlarından oluşan ve yeni bulguları olan makalelerden, akademisyenlerin yazmış olduğu kitaplar ve doktora tezlerinden, birincil kaynakları ilk elden okuyarak faydalanılmış, internette yer alan verilerin yanıltıcı bilgiler ve intihal içerebilmesi ihtimali nedeniyle, güvenilir ve kaliteli içerik sunan çok az kaynak dışında internetten faydalanılmamıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkısı olan birçok kişiye teşekkürü bir borç bilirim. En başta, akademinin eril yapısına biat etmeyerek bana inanan Dr. Elçin Aktoprak’a danışmanım olma sorumluluğunu üstlendiği için çok teşekkür ederim. Onun eleştirel bakış açısı ve yapıcı

geri bildirimleri, bu çalışmanın kalitesini artırmada büyük rol oynadı. Ailem, her zaman yanımda olup beni destekleyen en büyük güç kaynağı oldu. Annem, babam, ablalarım ve teyzelerimin maddi ve manevi desteği olmasaydı, bu çalışmayı tamamlamak mümkün olmazdı. Eğitim hayatım boyunca bana sundukları olanaklar ve gösterdikleri sabır, bu başarının temel taşlarını oluşturdu. Özellikle kendi ayakları üzerinde duran kadınlarla dolu bir ailede büyümek bana cinsiyet eşitliğinin önemini ve feminist değerlerin hayatımızdaki yerini küçük yaşlardan itibaren öğretti. Dostum Oktay Ay, çalışmalarım boyunca benimle yaptığı derin sohbetlerle düşüncelerimi şekillendirmeme yardımcı oldu. Onunla yaptığımız tartışmalar, siyasal teorilere olan bakış açımı genişletmemi sağladı. Oktay'ın eleştirel ve analitik düşünme yeteneği, çalışmalarımı daha da ileriye taşımama yardımcı oldu. Ve Güney Çeğin... Güney hoca benim için sadece bir akademisyen değil, aynı zamanda bir mentordur. Onun desteği ve yönlendirmeleri sayesinde, bu çalışmayı kitaplaştırmak için gereken motivasyon kaynağını buldum. Oldukça depresif bir dönemde beni üretmeye teşvik ettiği için, depresyonun gölgesinde yaratıcılığın ışığını bulmamı, karanlığın içinde yeni başlangıçların tohumlarını ekmemi ve acıyı üretime dönüştürmemi sağladığı için ona minnettarım. Hocamın teşvik edici yaklaşımı, çalışmamın her aşamasında bana ilham verdi. Önerdiği literatür, araştırmamı zenginleştirdi ve daha kapsamlı bir perspektif kazanmamı sağladı. Güney Hoca'nın yönlendirmesiyle yaptığım çeviriler ve derlemeler, çalışmamın uluslararası alanda daha geniş bir kitleye ulaşmasına olanak tanıdı. Ayrıca, kitabımın yayımlanması sürecinde büyük destek sağlayarak yayınevine ulaşmamı da O sağladı. Kendisinin destekleriyle, bu kitabın yayımlanması için gerekli olan adımları sağlam bir şekilde atmamız

mümkün oldu. Son olarak, bu kitabın her bir satırında emeği geçen, beni destekleyen ve bu yolculukta yanımda olan, özellikle tez formatında biçimsel düzelti işleriyle katkı sunan arkadaşlarım Çağla Çiçek, Özge Işıkcı, Cenk Özdemir ve Saadet Diyaribekiroğ Kılıçarslan'a bir kez daha teşekkür ederim. Bu kitap, sadece benim değil, aynı zamanda benimle birlikte bu yolda yürüyen herkesin emeğinin bir ürünüdür.

Her kitap, yazıldığı dönemin ruhunu ve yazarının zihinsel yolculuğunu yansıtır. Bu kitabın da, savaşın, direnişin ve feminist düşüncenin harmanlandığı bir dönemde yazıldığını unutmamak gerekir. Akademik dünyada feminist perspektifin yerleşmesi ve kabul görmesi, uzun bir yolculuğun sadece başlangıcıdır. Bu kitap, bu yolculukta bir adım, bir iz, belki de bir başlangıç noktasıdır. Bu kitap, tez olarak başladığı yolculuğunu tamamlayarak, akademik dünyadan daha geniş bir okuyucu kitlesine hitap eden bir esere dönüşmüştür. Bu dönüşüm süreci, benim için hem bir öğrenme hem de bir büyüme deneyimi oldu. Yazma sürecinde karşılaştığım zorluklar, akademik dünyada var olan cinsiyetçi engeller ve bu engellere karşı verilen mücadele, bana çok şey öğretti. Çalışmamız, bu deneyimlerin bir yansımasıdır. Kitabın, feminist uluslararası ilişkiler teorisine ilgi duyan okuyuculara ilham vermesini ve bu alandaki tartışmalara katkıda bulunmasını umuyorum. Feminist perspektif, uluslararası ilişkiler disiplininde önemli bir yere sahiptir ve bu çalışma, bu perspektifin ne kadar güçlü ve anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kitabın, uluslararası ilişkilerde daha kapsayıcı ve adil bir anlayışın gelişmesine katkıda bulunmasını temenni ediyorum.

Ankara, 2014 - 2024

birinci bölüm

FEMİNİZMİN KISA TARİHİ

Kadın mücadelesi ve hareketine veyahut bunun inceleyeceğimiz konu da dahil olmak üzere diğer teorik ve pratik konular ile ilişkisine dair bir söz söyleyebilmek için, bakılması gereken öncelikli şey, feminizmin ne olduğu olacaktır. Çünkü, kadın mücadelesinin geçmişi çok daha eskilere dayansa da, bu mücadeleye yöntemini, gündemini ve bütünselliğini kazandıran şey, feminist teori ve hareketin ortaya çıkışıyla anlamını bulmuştur. Bu sebeple feminizmin ne olduğunu, içsel tartışmalarını ve hangi gündem ve duraklar üzerinden ilerlediğini anlamaya çalışmak, onun ortaya çıkışına ve tarihine bakmak; uluslararası ilişkiler disiplinindeki feminist etkiyi anlatabilmek açısından anlamlı bir uğraşıdır.

Feminizm dediğimizde ne anlaşılması gerektiğini söyleyen, kimin feminist olup kimin olmadığını belirleyen bir merci yoktur. Tahminen Fransız Devrimi döneminde ortaya çıkan terim, daha sonra 19. yüzyılda cinsiyet araştırmacılarının çalışmalarında görülür oldu. Tek bir çıkış noktası olmayan bir üst kavram olan feminizm, Latince kadın anlamına gelen “*femina*” kelimesinden türemiştir. Kadınlar homojen olmadığı gibi, feminizmler de birbirlerinden farklı olabilmektedir. Tek bir feminizm olmasa da, tüm feministlerin ortaklaştığı bir görüşe göre feminizm, kadın cinsiyeti üzerindeki ayrımcılığa karşı mücadele eden bir harekettir (Notz, 2012: 9-11).

Feminizm kelimesi, ilk ortaya çıktığı dönemde *Oxford English Dictionary*’de olumsuz bir anlam taşıyordu (Walters, 2005:7). Hatta bugün feminist olarak kodladığımız Virginia Woolf gibi önemli isimler de feminizmi olumsuz bir kelime olarak görüyordu:

“O eski sözcük, zamanında çok zarar vermiş o kötü ve yozlaşmış sözcük artık yok. Sözünü ettiğim sözcük ‘feminist’. Bu sözcük, sözlüğe gö-

re, “kadınların hakkını savunan kişi”. Tek hak olan hayatını kazanma hakkı zaten kazanılmış olduğuna göre, bu sözcüğün artık bir anlamı yok. Ve bir anlamı olmayan bir sözcük de ölü bir sözcüktür, yozlaşmış bir sözcüktür.”

Oxford sözlüğü ve Woolf gibi, Simone de Beavouir’ın da kelimeye karşı bir antipatisi vardır:

“Erkekler tarafından kadınları baskı altındaki durumlarıyla sınırlamak için icat edilmiş bir mittir. Kadınlar açısından sorun kendilerini kadın olarak kanıtlamak değil, tam birer insan haline gelmektir.”

Beavouir’ın sözünü tamamlarcasına Wittig şunları söylemektedir:

“Feminist “kadın” kelimesinden türemiştir ve “kadınlar için mücadele eden” demektir. Aramızdan birçoğumuz için feminist “bir sınıf olarak kadınlar için ve bu sınıfın yok olması için mücadele eden kişi” demektir. Diğer birçokları içinse, “kadın ve onun savunulması için mücadele eden”, dolayısıyla mit ve mitin güçlenmesi için mücadele eden demektir. [...] Neden “feminist” kelimesini seçtik? On yıl önce kendimizi “feminist” olarak adlandırmayı seçtik. Bu, ne kadın mitini korumak ya da onu güçlendirmek ne ezenin bizi tanımlayışıyla kendimizi özdeşleştirmek içindi; bunu hareketimizin bir tarihi olduğunu doğrulamak ve ilk feminist hareketle aramızdaki politik bağı vurgulamak için yaptık.”

Buraya kadar söylenenler, feminizmin tanımı gereği odak noktasında yer alan “kadın” kategorisine dair bir çeşit tartışmayı ortaya koymak ve tartışmanın dinamiğini anlamak içindi. Ancak, “kadın” kategorisinden söz ettiğimizde, bakmamız gereken bir de, bu kategorinin dışında kalan cinsiyet kategorisi olmaktadır. Çünkü bu ikisi, birbirini, hem karşılıklı, hem de toplumsal bir ilişkiler örüntüsü içinde hem kuran, hem tanımlayan, hem de

yeniden üreten kategorilerdir. Dolayısıyla “toplumsal cinsiyet”i tanımlamak, incelemek ve bize sunduğu tartışma olanağından faydalanmak anlamlı olacaktır.

Tanımlar ve Temel Kavramlar

Toplumsal Cinsiyet

En basit ifadeyle kadın ve erkek arasındaki fark, kimilerine göre biyolojik bir fark olarak tanımlanır. Oysaki feminizmin toplumsal cinsiyet (*gender*) kavramına göre aslında kadın ve erkek yoktur; zamandan ve mekandan bağımsız, feminenlik ve maskülenlik vardır. İkisi arasındaki fark da biyolojik değil; davranışsal, kültürelidir. Yani biyolojik olarak kadın olan biri maskülen bir zihniyete sahip olabilir, aynı şekilde eşcinsel bir erkek de maskülen bir tavra sahip olabilir. Bunun aksine bir başka eşcinsel biyolojik erkek de kendini kadın olarak tanımlayabilir. Buradan yola çıkarak, kişinin kendi cinsine ve/veya karşı cinsine duyduğu romantik ve cinsel ilgi olarak tanımlayabileceğimiz cinsel yönelimlerin de politik birer tavır alış olduğunu iddia edebiliriz. Örneğin bir dönem feministler, erkeklerle romantik ilişki kurmayı reddederken, politik lezbiyenliği tercih etmişlerdir.

Toplumsal cinsiyet kavramı, başlarda cinsiyet kavramına karşıt olarak kullanılmaktaydı. Cinsiyet, kadınla erkek arasındaki biyolojik farka odaklanırken, toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliğinin oluşmasında toplumsal ve kültürel etkilerin olduğunu söylüyordu. Feminizmin ortaya çıktığı dönemden beriki derdi; bu eşitsizliğin doğal, tanrısal veya biyolojik kökeninin olmadığını ve kadınlık ile erkekliğin iktidar ilişkileri vesilesiyle kurulduğunu söylemekti. Kavramı tartışmalı kılan şey; farklı bağlamlarda kullanılıyor olmasıdır. Bazı durumlarda kadınlar yerine kullanılan kavram aslında cinsiyetçi sistemin işleyişini anlamak için kullandığımız bir kavramdır. Cinsler arasındaki farklılıklara dayalı toplumsal ilişkilerin kuru-

cu ögesi olan kavram, iktidar ilişkilerini görünür kılmanın en önemli yoludur (Özkazanç, 2015: 111-113).

“Toplumsal cinsiyet, iktidarın doğrudan ortaya konduğu asli alandır. Nesnel referanslar olarak kurulan toplumsal cinsiyet kavramları, algıyı ve toplumsal yaşamın somut ve simgesel örgütlenmesini yapılandırır. Böylece iktidarın kendisinin kavranması ve inşa edilmesinde belirgin hale gelir [...] Bedenler arasındaki cinsel farklılıklar, cinsellikle ilgisi olmayan bir dizi toplumsal ilişkinin meşrulaştırılması için devreye sokulur. Kavramsal diller, anlamı kurmak için farklılaşmayı öne çıkarır ve farklılaşmayı göstermenin aslı yolu cinsel farklılıktır (Scott, 2007: 43-46, aktaran Özkazanç, 2015: 114).

Kadın ile erkek arasında sanılanın aksine biyolojik bir fark da yoktur. Çünkü kadın cinsel organı vajina ile erkek cinsel organı penis arasında bir fark yoktur. İkisi de aynı amaca hizmet eder: Üremek. Doğumunun ardından kadın, toplum tarafından verilen kadın olma dersini zorunlu olarak almaya başlar. Bu derslerin sonunda erkek karşısında değersizleştirilir. Yani kadın erkek farklılığı biyolojik değil, sosyaldir. Simon de Beauvoir “Kadın doğulmaz, kadın olunur” derken bunu kastetmektedir: Kadın farklılaştırıldığı için farklıdır, edilgenliği biyolojik değildir, ona edilgen olmayı öğreten biyolojik yapısı değil, toplumdur. İnsanlar, insan olarak doğarlar, fakat kadın ve erkek olarak sosyal anlamda yeniden yaratılırlar (Akal, 1994).

Beauvoir gibi Badinter de cinsler arasındaki farkın biyolojik olmadığını düşünmektedir. Onun teorisine göre erkek çocuklar annelerinden farklı olduğunu, çocuk doğuramayacaklarını fark ettiklerinde, yapmaları gereken şeyin tek başına olmak, dış dünyaya açılmak, yaratmak, üretmek olduğunu kavrarlar. Yani kadınlardan farklı bir varlık olduklarını göstermek zorunda hissederler. Bir

yandan erkek olmak istenirken, diğ er yandan ‘ teki ’ olmak istenmekte, bu da travmatik sonuçlara neden olabilmektedir. Her kültürde erkek  ocuğ n    korkusu vardır: (1) erillik özelliklerini yitirmek (2) tam bir erkek olamamak (3) bebekliğ n edilgenliğ ne dönmek (Badinter, 1992: 142-146).

Kadın ve erkek kategorilerinin ve aralarında mevcut olduğu varsayılan farklılıkların, tarihsel olan, kurulan, yeniden üretilen ve sosyal birtakım durumlara işaret eden yapısını anlamak, bizi cinsiyetlerin toplumsal yaşamda anlamını bulan inşa edilmiş kategoriler olduğunu tarti maya götürür ve böyleyken, toplumsal cinsiyetin, hangi dinamiklerle ve nasıl ortaya çıkıp geli tiğ ni ortaya koymamız gerekir.

Toplumsal cinsiyet kavramı ilk defa Ann Oakley tarafından kadınlık ile erkeklik arasındaki farkı ve e itsizliğı tanımlamak ve bu durumun toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerini vurgulamak amacıyla kullanılmıştır. Cinsiyet, erkek-kadın ayrımını biyolojik olarak tanımlarken, toplumsal cinsiyet, erkeklik ve kadınlık arasındaki e itsizliğı dikkat  ekmetmektedir (Marshall, 1999: 98).

“ yleyse, e itsizliğı merkezinde bulunduran toplumsal cinsiyet; hangi dinamik içinde, nasıl ve neye hizmet ederek ortaya çıkmıştır?” sorusu da yanıtlanmak durumundadır. Toplumların  oğ , erkekler ve kadınlar için farklı eylemler ve özellikler yaratır ve bunlar toplum tarafından doğalmı  gibi kabul edilir. Bu şekilde biyolojik farklılıklar, kültürel olarak kabul edilen cinsiyet farklılıklarına dönüşür ve sosyalizasyon sürecinde kadınlar kad nsı, erkekler de erkeksi olmak zorunda bırakılır (Bilton, 1981: 148). Yani toplumsal cinsiyet, pratikte bireyle-re kalıpla mı  yapılar halinde bir kimlik olarak sirayet eder, öğrenilir, edinilir. Bahsi geçen toplumsal cinsiyet kimliğı”ni tanımlamak gerekir.

Toplumsal cinsiyet kimliği, kadınlık-erkeklik gibi davranışların psikolojik yönlerine vurgu yapar ve aile fertleri, öğretmenler, arkadaşlar gibi kültürel fenomenlerden gelen deneyimlerin verdiği ipuçları doğrultusunda gelişir (Set ve ark., 2006). Yani cinsiyetler inşa edilmiştir, öğrenilmiştir ve kalıplar halinde ve kimlik olarak bireyin kendisini sosyal olarak var ediş biçimine sızarak onu cinsiyetlendirilmiş bir birey olarak üretir.

Lucal, tam da bu oluşturulmuş olan yapıya değinir. Cinsiyetlerin sosyal inşalar olduğunu belirtip, toplumsal cinsiyet kimliklerinin sosyo-kültürel bağlamda farklılaştığını iddia eder. Ona göre, toplumsal cinsiyet kimlikleri, kişinin kendi kimliklendirdiği, kişiye sunulan, kişinin sergilediği ve diğerlerinin kişinin kimliğine ilişkin tutumu (yani algılanan kimlik) olarak sınıflandırılır. Tüm bu kimlikler arasında farklılıklar vardır ve toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş kimliklere uymayan kişiler kendilerine meşru birer kimlik inşa etmek zorundadırlar (Lucal, 1999: 784).

Cinsiyetler sosyal olarak inşa edilip, bireyin tümüyle saran ve onun kimliği haline gelen bir duruma işaret ederler; ancak, bu durum elbette öncesi cinsiyetsiz bir duruma tekabül eden ve birey için bir anlık bir değişim ve yeniden kurulma, inşa olma hali değildir. Bu kimliklenme ve cinsiyetlenme hali; bireyin içine doğduğu toplumun sosyo-kültürel yapısına özđu bir takım dinamikler ile farklılık gösterse dahi, onun doğumundan itibaren şekillenen ve sonuç olarak toplumsal cinsiyet kimliğinin edinilmesi ve rollerinin öğrenilmesi ile süregiden upuzun bir sürece tekabül eder. Yani, cinselliğin fark edilme, öğrenilme süreci ve cinsel yönelim ile hem kendisi ve hem de “öteki” ile ilişkiye geçme ve sosyal alanda var olma hali, süreci anlamak için bakmamız gereken şeylerdir.

Bu tartışmada yol almamızın önünü açacak olan bilgiyi ise, teorisinin öncüsü Freud başta olmak üzere psişik aygıtın nasıl inşa olduğuna dair veriyi bize sağlayan psi-kanalize bakmak sağlayabilir.

Cinsel Yönelim

Freud'a göre, uygarlık için sınırsız cinsel doyumdan vazgeçilir. Yani uygar toplumu kuran sözleşme, bir cinsel sözleşmedir. Cinsel yasakla kadın alış veriş nesnesi olur. Toplum da bu alış veriş üzerine kurulur. Freud'un teorisine göre, pre-genital dönem, genital organların kullanılmadan cinsel yaşamın oluştuğu dönemi tanımlar. İlk dönem, oral dönemdir. Bu dönemde bebeğin cinsel hareketliliği emmek ve anne sütünü sindirmekten ibarettir. Bu dönemdeki cinsel amaç, objeyi içine almaktır. İkinci dönem ise anal dönemdir. Bu dönemki cinsel aktivitede karşıtlıklar oluşmaya başlar. Buradaki karşıtlık kadın ve erkek olmak değildir. Etken ya da edilgen olmaktır. Etken objenin amacı zafer kazanmaktır, edilgen obje ile tatmin olur. Edilgen obje anüs tarafından temsil edilir. Bu dönemde bebek, kutuplaşma sorununu çözmüştür. Yani sonuç olarak, cinsel objenin seçimi pre-genital dönemde gerçekleşir. Objeye seçimi ergenlikte yenilenir. Bu dönemde ergen bilinçaltı gelecekteki cinsel yaşamına yön verecek formu belirler ve böylece erkek cinselliği ile kadın cinselliği arasındaki ayrım meydana gelir (Freud, 2006).

Bu şekilde Freud, cinsellikte üremenin ikincil olduğunu açıklarken, cinselliği cinsel organlardan ayırmaktadır. Bireyin fiziki ve psikolojik davranışında cinselliğe verilen bu önem, insanın psikolojik dengesinde kadına da erkeğe eş yer vererek, onun hakkını tanımak anlamına gelmektedir (Bendason, 1990: 40).

Cinselliğini öğrenen bireye, toplumda cinsiyetlendirilmiş kimliği ile yer açacak olan şey ise, tüm bu eşitsizlik

ve toplumsal cinsiyet mekanizmalarının mevcut olduğu sistemde, onun “öteki” ile kurduğu ilişkidir. Çünkü bu ilişki hem onu, hem toplumsal sistemi sürekli yeniden kuracak ve devamlılığını sağlayacak olandır. Yani, süreç eşlik eden ilişkiselliktir. Kadın, erkek ile ilişkiselliğinde toplumsal cinsiyet rollerini etkin kılan, işleten ve yeniden üretendir. Terside böyledir. Burada bahsettiğimiz ikili kategori, ataerkil toplumda kabul gören heteroseksüel cinselliğe işaret etmektedir ancak cinsel yönelim kavramı ile açıkladığımızda, bu heteroseksist bakış açısının ötesine geçerek açıklama yapmaya çalışmış olacağız. Bu sebeple tartışmamıza yön verecek önemli kavramlardan bir diğeri de cinsel yönelimdir.

Cinsel yönelim kavramı, kişinin hangi cinse ait hissettiğini değil, duygusal ve/veya cinsel birliktelikler için partnerlerinin cinsiyetlerine göre heteroseksüel, eşcinsel ya da biseksüel kimliklerden hangisine ait olduklarını belirtir. Tuzer’a göre cinsel yönelimin üç bileşeni vardır: kişi kime ya da neye istek duyuyor, kiminle nasıl bir davranış sergiliyor, cinsel ilgi/sevgiyi hangi cinse yöneltiliyor (Tuzer, 2004). Hatalı bir şekilde cinsel yönelimin yerine kullanılan cinsel tercih ifadesi, bireyin cinsel çekimini bireysel olarak tercih edilebilirmiş gibi sunduğu için yanıltıcı olup, kullanılmaması gerekir (Giddens, 2008: 497).

Cinsel yönelimin gelişme süreci halen net bir şekilde açıklanamamaktadır, fakat araştırmalar cinsel yönelimin biyoloji, genetik özellikler ve hormonlar ile hiçbir ilişkisi olmadığını göstermektedir. Örneğin bir araştırmada cinsel yönelimin soy ile ilgili olup olmadığını anlamak için ikizler üzerinde çalışmalar yürütülmüştür. Araştırmanın tezi, ikizlerin aynı geni taşıdığı için cinsel yönelimlerinin de aynı olması yönündedir. Fakat 167 çift erkek ve 143 çift kız kardeş arasında yapılan araştırmanın sonucu bu tezi çürütmüştür (aktaran Giddens, 2008).

Peki, ortaya çıkışı, kuruluşu ve bireyler açısından bir kimlik olarak pratik haline bürünüşü kısaca bu şekilde işleyen toplumsal cinsiyet ve cinsiyetlenme dediğimiz şey, kadınlar açısından eşitsizliğin aleyhte olan kanadını oluştururken, erkekler açısından bu süreç ne şekilde bir görünüm sergilemektedir ve pratikteki haline erkeklik dediğimiz şey ile onun kendini bulduğu yapı olan ve baskı ve eşitsizliği bir mekanizma halinde sistematikleştiren ataerki arasındaki ilişki nedir? Bunu, hem ilişkiselliği hem de temel kavramları ile açıklamak, tartışmamızda yol almamızı sağlayacaktır.

Ataerki

En genel ifadesi ile ataerki, kuralları erkekler tarafından belirlenen, erkekler tarafından kurulan, fakat her iki cinsin de yer aldığı bir iktidar yapısıdır. Fakat bu yapıyı sistem kavramı ile açıklayabilmek mümkün olmadığı için soyut bir yapı olarak değerlendirilir. Bu yapıda her iki cinsin de rızasının olması gerekir. Yapı zaman içinde dönüşüme uğrayabilir ama ne kadar dönüşse de tüm değişimler ataerki sisteme adapte olurlar. Yapının temel mekanizması, ekonomiyi ve neslin devamını içeren yenden üretim üzerine kuruludur. Bu şekilde erkekler soylarını garanti altına almak için, kadınların cinsel hayatları üzerinde tahakküm kurarlar. Bu yapı içinde kadına ait tek alan ev içidir. Kadına yüklenen roller de ev içinde üstleneceği roller olan annelik ve karılıktır. Bu sistem erkeklerin kadınlara karşı bir üstünlüğünü sağlıyor gibi görünse de geleneksel erkeklik rollerini üstlenemeyen erkekler (örneğin eşcinseller) de bu yapı tarafından ezilirler. Bu yapı, hegemonik erkekliğin de üreticisidir. Ataerki tarafından üretilen hegemonik erkeklik sistem içindeki tüm erkeklerce benimsenir (Chodorow, 1974; Gilmore, 1990; Hearn, 1987 ve Kandiyoti, 1997).

Erkekleri evi geçindiren kişi kadınları ise ev işlerinden sorumlu kişi olarak niteleyen ataerkidir. Ataerkiye göre aile çocuk üretilen minik fabrikalardır ve kadınlar da ev işi ve çocuk bakımı konusunda ustalaşmışlardır. Bu bir ikilemdir: Kadınlar ev işinde ustalaştıkları için az kazanırlar, ev işlerinde ustalaşırlar çünkü az kazanırlar.

Ataerki ve kapitalizmi bağımsız, ikili yaklaşım şeklinde inceleme eğiliminde olan araştırmacıları iki gruba ayırabiliriz. İlk grubun temsilcisi olarak gösterebileceğimiz Juliet Mitchell'e göre ideoloji, kültür ve cinsellik ataerkinin alanıyken; ekonomi kapitalizmle ilişkilendirilir. İkinci grubun temsilcisi olarak tayin edeceğimiz Christine Delphy'e göre ise ev içi üretim ataerkinin temelini oluşturur ve kadının hane içi emeği ile kapitalizm arasındaki ilişki yerine, kadınlarla erkekler arasındaki üretim ilişkisini inceler. İncelediği bu ilişkide, erkeklerin kadınların emeklerine el koyduklarını fark eder ve böylece kadınları erkekler karşısında bir sınıf olarak tanımlar (Mitchell, 1975 ve Delphy, 1992).

Hartmann da, erkeklerin farklı sınıflardan, ırklardan, etnik gruplardan olsalar bile, kadınlar üzerinde hakimiyet kurmak konusunda birleştiklerini söyler ve ataerkiyi erkeklerin kadınların emek gücü üzerindeki denetimi olarak görür. Bu denetim de üretimden uzak tutulmalarının haricinde tek eşli evlilik aracılığıyla cinselliklerinin kısıtlanmasıyla sağlanır. Ataerki ile kapitalizm arasındaki gerilimli ilişkiye vurgu yaparak, erkeklerin kadınlarından ev işlerini üstlenmelerini istediğini fakat kapitalistlerin de kadınların piyasada ucuz emek olarak kullanılmasını istediğini söyler (Hartmann, 1981).

Hane içi emek ile kapitalist piyasada ücret karşılığı çalışmayı incelemeyi seçen Walby, ataerkiyi yeniden üretimle, kapitalizmi üretimle ilişkilendirir, ataerki ilişkilerin toplumun bütün katmanlarında gözlemlenebilece-

ğini savunur. Walby'e göre, kadın aile içindeki aşağı konumu nedeniyle piyasada da aşağı bir konuma yerleştirilmiyor, piyasadaki konumu nedeniyle hane içinde aşağı bir konuma yerleşiyordu. Üstelik devlet de hem ataerkiyi hem de kapitalist çıkarları gözetmekteydi. 19. yüzyıl boyunca devlet, kadınların çalışmasını yasaklayan yasalar çıkarmıştı. Devletin meşrulaştırdığı kadına yönelik erkek şiddeti ataerkinin temeli olmasa da sonucuydu. Kadınlar da kendilerine şiddet uygulayan erkekleri onlara bağımlı olmaları nedeniyle terk edemiyordu. Walby, "ataerkiyi, erkelerin kadınlara egemen olduğu, baskı uyguladığı ve sömürdüğü bir sosyal yapılar ve pratikler sistemi olarak tanımlar." Walby'nin teorisinde ataerki beş yapıdan oluşmakta ve bu yapılar da kamusal ve özel ataerki olarak ayrılmaktadır. Özel ataerki ile kadını kamusalardan dışlamak amaçlanmakta ve bu da kadınların hane içinde sömürölüp, kamusala katılmalarına izin verilmeyerek sağlanmaktadır. Kamusal ataerki ise, hane içindeki ilişkileri şekillendirir bu vesileyle kadınlara kolektif biçimde hükmedilir. Hane içinde sömürü babalar ve kocalar tarafından gerçekleşirken, kamusalda daha çok kolektif el koyma vardır. Yine Walby'nin teorisine göre "Ev içi toplumsal cinsiyet rejimi (özel ataerki) kadının çalışma faaliyetlerinin gerçekleştiği, emeğinin ve cinselliğinin sömürölüğü ve kamusalardan dışlandığı başlıca alan ve yapı olarak hane içi üretime dayanır. Kamusal toplumsal cinsiyet rejimi (kamusal ataerki) kadınların kamudan dışlanmasına değil, kadınların ödenen çalışma ve devlet yapıları üzerinden, aynı zamanda kültür, cinsellik, şiddet aracılığıyla da ayrıştırılmasına ve tabiiyetine dayanır." (Walby, 1986:106).

Hegemonik Erkeklik

Feminizmin temel kavramlarından bir diğeri de hegemonik erkekliktir. Fakat bu kavramın literatüre girmesi uzun zaman almıştır. 70’li yıllarla birlikte, akademide kadın çalışmaları bölümleri açılmış, ataerki üzerinde durulmuştur. Fakat tek başına ataerki kavramının eril tahakkümü açıklamada yetersiz olması feministleri yeni bir kavram arayışına sürüklemiştir. Bunun öncesinde erkeklik, biyolojik bir durum olarak kabul ediliyor ve toplumsal olarak inşa edildiği henüz tartışılmıyordu. Bu tartışma, beraberinde farklı erkekliklerin olabileceği fikrini gündeme getirdi. Böylece eşcinsel erkekler gibi farklı erkekliklerin de ortak çıkarlara sahip bir erkeklik tarafından ezildiği, baskı gördüğü ve hatta şiddete maruz kaldığı ortaya çıkmış oldu. Feministlerin yaptığı ilk çalışmalar, bazı erkeklerin egemenlik rolünden memnun olmadığını, onların da erkeklikleri uğruna birçok bedel ödediğini ortaya çıkardı. İşte bu çalışmalarla birlikte hegemonik erkeklik kavramı ortaya çıktı. En basit tanımıyla hegemonik erkeklik, “iktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu erkeklik imgesi”dir. Bu tür bir erkek; genç, kentli, beyaz, orta-sınıf, Batılı, heteroseksüel -ve ayrıca homofobik-, iş sahibi, dindar ve aktiftir. Fakat bu tanımlamaya uyan erkekler, kendiliğinden oluşmaz, yoktan varolmaz; devlet, şirketler, sendikalar, aile kurumu, ordu gibi kurumlar tarafından yaratılıp, sürekli olarak desteklenir. Bu erkekler arasında sistemin sürekliliğini sağlayacak iktidarı bizzat elinde tutan oldukça azdır ama diğerleri bu azınlığın bütün kirli işlerini gören suç ortaklarıdır. Bu bağlamda tek bir hegemonik erkek grubunun olduğunu söyleyemeyiz. Burjuva sınıfının hegemonik erkekleri ile işçi sınıfının hegemonik erkekleri farklı şekilde işler. Erkeklerin kendinden olmayan herkese zulmetmesi hegemonik erkekliğin uygulamasıdır ve bu uygulama ne yazık ki kadınlar tarafından onaylanıp, tescillenmektedir. Din,

devlet, medya aracılığı ile üretilen hegemonik erkekler şiddete ve tacize hayran olunası bir özellik atfederler. Bu özellikten yola çıkarak, hane içi şiddeti, homofobi, militarizm, polis şiddeti, silah ticareti ve silahlı şiddeti daha iyi kavrayabiliriz. Çünkü kadınlara ve eşcinsellere yönelik şiddet, hegemonik erkeklerin örgütlediği ulus-aşırı bir eylemdir (Sancar, 2008: 23-41).

Buraya dek kısaca değindiğimiz kadınlık, erkeklik, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği, cinsiyetlenme ve cinsiyet eşitsizlikleri gibi kavramlar; tüm bu kavramların ve onların toplumsal yapıdaki yansımalarının, tarihsel olduğuna ve inşa edildiğine dair bir tartışmayı sürdürmek içindi. Tarihsel olanı anlamak içinse, yazılı olana bakarak kaynağımızı oluşturmak durumundayız. Ancak, tüm bu süreci bir tarihsel okuma ile anlamaya çalışırken, bize veri olacak şeyleri yazılı hale getirenler de, bizim tartışmamız açısından bir gerçeği ironik bir biçimde gözler önüne seriyor. Cinsiyet eşitsizlikleri kendisini, tam da bu alanı da kapsayacak biçimde sürekli yeniden üretiyor. Elbette bu alan da, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden azade olamıyor. Tarih biliminin kimin elinde şekillendiği ve ilgisini neye yönelttiğine bakmak, orada kadınları görmemiz ile sonuçlanıyor ancak öte yandan, kadınların tarihinin bu ilgiden yoksun olduğunu anlamamızı mümkün kılıyor ve böylece cinsiyet eşitsizliğinin tespitini bu konu için de yapmak kaçınılmaz oluyor.

Geçmişten Günümüze Kadınların Tarihi (Herstory)

Ne yazık ki bilim tarafsız değildir. Bilimin taraflı olmasının toplumsal sonuçları olduğu gibi cinsiyet ile ilişkili sonuçları da vardır. Erkeklerin iktidarında tarih bilimi önceleri yalnızca güçlülerle ilgilenmiştir. Zaman içinde yaşanan toplumsal değişimlerle tarihinin ilgisini işçiler ve köylüler de çekmeye başlasa da kadınların tarihine gereken önem verilmemiştir. Son yıllarda feminizmin

akademideki varlığı ile birlikte tarihçiler kadınların tarihi (*herstory*) ile ilgilenseler de bunu erkekmerkezci (*andro-centrist*) bir perspektifle yapmaktadırlar (Michel, 1984: 7). Bu nedenlerle, bu bölümde feminizmin ortaya çıktığı koşulları geçmiş zamanlarda arayacağız.

Feminist uluslararası ilişkiler teorilerini detaylıca tartışmaya başlamadan önce kadın hareketinin tarihten günümüze seyrini, kadınların nasıl ikincilleştiğini kısaca anlatmak gereklidir. Robin Fox, başlangıçta insan topluluklarının üç ana gruba ayrıldığını söylemektedir: (1) yerleşik erkekler (2) kadınlar (3) periferi erkekler (aktaran Sperling, 1997:253). Bu gruplaşmayı yaratan hayati olgunun kaynağı ise et yeme alışkanlığının yaygınlaşması ve avlanma mecburiyetidir. Avlanma, erkekle kadın arasındaki ilk işbölümünü yaratır ve bu iş bölümü de hiyerarşi yaratır. Avlanma ayrıca erkekler-arası iş birliği gerektirmektedir. Kadınlar erkeklerden et beklerken, yetişkin erkekler de genç erkekler karşısındaki güçlerini koruma çabasıdadır. Bu gerilim evliliğin icadıyla diner ve fakat kadınlar denetim altına alınmış olurlar. Yeni düzenle, kabileler arasında gerçekleşecek sözleşmelerde kadınlar değiş tokuş nesnesi haline getirilirler.

Tarih öncesi dönemde insanlar bütün kurallardan yoksun biçimde cinsel ilişkiye giriyordu. Bu durum babalığı belirsiz hale getirdiğinden soy zinciri anne üzerinden ilerliyordu. Dolayısı ile bu dönemde kadınlar toplulukların atası olarak bir tür saygınlığa sahiptilerdi. Fakat hammaddelerin işlenmesi, alfabenin üretilmesi ve yazının bulunması, tarımın icadı ile birlikte kadınların tek bir erkeğe ait olduğu karı-koca evliliği dönemine geçildi. Gelişen uygarlıkla beraber artı değer oluşması, anne soyluluğa darbe vurdu. Servetin artışı, madenleri işleyen, hayvanları süren, köleleri “ehlileştiren” erkek, kadından daha değerli bir konuma yükselmişti. Böylelikle insanlığın en köklü devrimi gerçekleşti ve aile içi iş bölümü

oluşarak, bir insanın bir diğerine efendiliğinin ilk biçimi, kadın ve erkek arasındaki ilk sınıf çatışması –ve dolayısıyla ilk sınıf baskısı- başlamış oldu (Marx ve Engels, 1992 ve Engels, 2010: 14-88).

Tartışmayı, kısaca farklı toplumlara ve onların sosyo-kültürel yapısına, dinsel yapılara ve toplumsal sistemlere değinerek devam ettirmeye çalışmak, kadın-erkek kategorilerinin çeşitli toplumlarda farklılık gösterip göstermediğini ve öyle ise nasıl ve ne kadar farklılık gösterdiğini anlamamıza yardımcı olacaktır:

Grek döneminde kadın evde, ona ayrılmış olan bir bölümde yaşırdı. Aile içinde bir değere vardı ve saygı görürdü fakat kamusal yaşama katılmasına izin yoktu. Olimpiyat oyunlarında ya da tiyatrodan yer almaları mümkün değildi. Hiçbir sitede okula alınmıyor, eğitim göremiyorlardı. Kiminle evleneceğine babası karar veriyordu. Erkekler eşlerini boşayabiliyor, fakat kadınlar eşlerini boşayamıyordu. Ailenin mirası erkek çocuklara devrediliyordu (Bendason, 1990: 24).

Roma İmparatorluğu yasalarına göreyse 20 ile 50 yaş aralığındaki kadınların evlenip üç çocuk yapması zorunluydu. Doğumundan ölümüne kadar babalarının ya da eşlerinin vesayeti altında olan kadınlar, hukuken bir kişi bile değillerdi. İmparatorluk, kadını budala cins (*imbecilitas sexus*) ilan etmiş, onların herhangi biri yararına hukuken tanıklık etmesini yasaklamıştır. Antik Yunan döneminin aksine çiftler karşılıklı rıza ile boşanabiliyorlardı. Bu dönemde kadınlar yazılı yasaların onlara tanımadığı hakları fiilen kullanabiliyordu (Bendason, 1990: 25-27).

Roma Hukuku, kilise hukukuna esin kaynağı olmuştur. Çünkü kiliseye bağlanan ülkeler Roma'nın fethettiği ülkelerdi (Bendason, 1990: 27).

Hristiyan inanışına göre insanın ulaşması gereken merteye azizlik mertebesiydi. Bunun için gerekli olan nitelik ise bakire olmaktı. Bekaret, evliliğe yeğdi. Daima erkekler tarafından yönetilen, hiyerarşisi içinde bir kadının asla yer alamadığı Kilise hukukuna göre kadınlar çocuk aldırılmaz, şarap içemez, zina yapamaz ve boşanamazdı. Kadın kocasına her konuda itaat etmeliydi (Bendason, 1990: 27-29). Hristiyanlıkta olduğu gibi İslam'da da kadınlara haklar tanınmamaktadır. Örneğin kız çocukları mirastan pay alsalar da payları erkeklerin yarısı kadardır. Zina yasaktır. Erkekler kadınlardan üstündür. Kadınlar örtünmelidir (Bendason, 1990: 30).

Ataerkil sistemle, iktidarı ele geçiren erkekler, aile ve devlet üzerinde Tanrı'ninkine eş değer bir statüdedir. Erkekler eşitsizliği yaratmakla kalmaz, bu eşitsizliği meşru kılmak için bir de bir inanç sistemi yaratırlar. Cinsler arasındaki katı hiyerarşinin başlangıç noktası budur. Nitekim mutlak bir iktidar anlamına gelen ataerkillik son halini yukarıda görüldüğü gibi tek tanrılı dinler ile alır. Yani iktidalarını sağlama almak isteyen erkekler Tanrı'yı icat etmiştir (Badinter, 1992). Bunun için Eski Ahit'in yaradılış bölümüne bakmak gereklidir. Tekvin'in esas teması, soyu üretme yetisinin kadından erkeğe aktarılmasıdır; Soyu üretme yetisinin kaynağı, kadınların rahimlerini açan ve erkeklerin tohumunu kutsayan Yehova'dır. İsrail'in rakip tanımaz, kıskanç ve öfkeli tanrısı Yehova, soyu üretme yetisinin tanrının lütfu olduğunu, onun aracılığıyla erkeğe aktarıldığını söyler ve aynı zamanda erkeği ve onun cinsel organını güç ve iktidar ile ilişkilendirir. Tekvin'de Tanrı önce erkekleri yaratır, sonra da onlar için kadınları. Böylece, önce gelen, kendisinden sonra gelene sahip olur. Havva'nın suçu, üzerine Tanrı'nın koyduğu bu lanet, onun yaşamı boyunca ikincil ve erkeğe göre aşağı konumda kalmasının meşru gerekçesi olarak kullanılacaktır. Artık, Havva'nın zihni Hav-

va'nın bedeninin hükmü altındaydı ve Havva'nın kendisi bile ne yazık ki buna inandırılmış durumdaydı. Tekvin anlatısı, kadının ikincil konumda olduğunu tescil eder ve kadın cinselliğini de ataerkil sınırlar içinde işlevsel olacak biçimde yeniden tanımlar. Museviliğin, kadınlara ilişkin anlayışı açısından son derece önemli bir başka nokta da, Musa'nın On Emri arasında "tecavüz etmeyeceksin" şeklinde bir hükmün yer almamasıdır. Sina Dağı'nda Musa'ya indirilen emirler arasında zina etmeyi ve "komşunun karısına göz dikmeyi" yasaklayan emirler vardır, ama erkeğin kadına tecavüz etmesini yasaklayan bir emri yoktur (Berktaş, 2009).

11. yüzyıl sonunda Kilise bir takım reformlar yaptı ve kadınlar kilise içindeki bütün konumlarını terk etmek zorunda kaldılar. Önceleri kültür ve eğitim yeri olan manastırlar üniversitelere dönüştürüldü fakat bu kurum artık kadınlara kapalıydı. Eğitimde oluşan bu eşitsizlik, yüzyıllar boyunca erkeklerin kadınları bütün mesleklerden dışlamasına neden olacaktı. Buna karşı direniş göstermek isteyen kadınlar karşı kültür geliştirerek aşk divanları yazdılar. Ama kilise kadınların bu direnişinden rahatsızlık duydu ve Engizisyon ve yeni aile hukukunu geliştirdi. Kilise tarafından yürütülen bu uygulamalarda on binlerce kadın yakıldı (Michel, 1984: 29-32).

Matbaanın icadı ile antik çağlara ait önemli eserlerin okunması yaygınlaştı. Bu da günlük yaşamda devrimsel bir etki yarattı. Rönesans ile birlikte kadınlar toplumsal hayatta daha görünür olmaya başladı, kendini eğitti ve yazmaya başladı. Günlük hayatta yaşanan bu reformlar klişe düzeninin sorgulanmasına neden oldu ve yeni bir din akımı olan Protestanlık doğdu. Bu kitle daha sonra kendi ahlak yargılarını da yanlarına alarak Amerika'ya yelken açtı. Tüm bunlar olurken kadınlar bu gelişmelerin dışında tutuldular. Fakat Rönesans, bir özgürlük talebi yaratmıştı. Yasalar önünde olumlu bir gelişme olmasa da

kadınlarla erkeklerin eşit olabileceği fikrinin temelleri bu dönemde atılmaya başladı (Bendason, 1990: 32-33).

Tekvin'den diğer tek tanrılı dinlere kadar Tanrı'nın kadınlar üzerindeki iktidarı binlerce yıl sürdü. Fransız Devrimi ile birlikte "Tanrı öldü" fakat bu dönemde yurttaş sayılmak için insan olmak gerekiyordu, insan olmak için de rasyonel olmak. Fakat, ataerkil devlet gibi, liberal devlet de kadınların rasyonel olmadıklarını, dolayısı ile de yurttaş olamayacaklarını ifade ederek (Roussoe, 2006) kadınları eşit yurttaşlık hakkından mahrum bıraktı. Toplumsal olarak belirlenip, erkekler tarafından zorla empoze edilen, akılsız kadın kimliği, kadınları farklılaştırıyordu ve bu zihniyet 'farklı'ların eşitlik ve özgürlüğünü desteklemiyordu. Başlangıçta ataerkiye indirilen ilk darbeler erkeklerden gelmiştir. Bu çağda erkekler, babanın iktidarına son vermeden önce, yöneticilerin politik iktidarlarına ve dini temellerine son vermek istiyordu. Fakat, eşitlik, özgürlük ve kardeşliğe dayalı bir toplum yaratmak isteyen erkekler böylesi bir toplumu kendileri için istiyordu. Bu nedenle, haklarını elde etmek için savaşıyor erkekler, onlara bu süreçte destek olan kadınlarla da savaştılar. Kadınlar bu devrimin de istenmeyen kişileriydiler. Yani, siyasi ve dini liderleri devirmek isteyen erkekler, evin içindeki iktidarı; babanın ve kocanın iktidarını devirmek istemediler. Kadınların babalarına ve kocalarına tıpkı kendileri gibi insan olduklarını kabul ettirebilmesi tam iki yüz yıl sürdü. Bu dönem feministlerinin sloganı: "Oy veremiyorsam, vergi de ödemiyorum"du (Badinter, 1992: 153-170). Özetleyecek olursak şunu söyleyebiliriz ki; dini yönetimlerden, kapitalizme, liberalizmden, milliyetçiliğe uzanan bütün ideolojiler ve yönetim biçimleri, ataerki ile ittifak halinde olmuştur.

Yukarıdaki anlatımların tümü, değişen dinamiklere ve farklılaşmalara rağmen, sabit olan bir şeyi gözler önüne sermeye yardımcı oluyor. Bu sistematik baskı mekaniz-